

Siyasetnâme

Yayınlama Tarihi: 29.01.2023

Siyasetnâme padişahlara ve büyük devlet adamlarına, devlet işlerinde düzgün iş yapmaları ve halka davranışlarında adil olmaları için ifade edilen öğütlerin yazılı hale getirilmesidir. Siyasetnameler nasihat edebiyatı olarak da değerlendirilebilir. Siyasetnameler, Orta Çağ İslam dünyasında erken dönemlerden itibaren, devlet idarecileri, bürokratlar, filozoflar, tarihçi ve hukukçulardan olan bazı yazarlar tarafından Arapça, Farsça ve Türkçe dillerinde yazılmışlardır.

Nasihat edebiyatı eski Yunan'da, Hristiyan devletlerinde, Fars krallıklarında, Hint devletlerinde en eski zamandan beri görülmektedir. İlk ve orta çağlarda hükümdarlar Tanrının yeryüzündeki gölgesi sayıldıklarından, onların tebaasına olan ilişkilerinde zulüm görülmesi durumunda, alimler hükümdarlara ve vezirlere adaletli davranmayı öğütlemişler ve adaletli olmadıkları zaman saltanatlarının uzun sürmeyeceğini anlatmışlardır. Bu yönde kaleme alınan eserler siyasetnamelerdir.

Siyasetnamelerde nasihatın amacı yöneticileri doğruya yönlendirmektir. Nasihatta, herhangi bir sorun ve bunun düzeltilmesi için takip edilmesi gereken yol anlatılmaktadır. Geçmişte yaşanan olaylar örnek gösterilmekte, onlardan hareketle ne yapılması gerektiği konusunda yol gösterilmektedir. Yani olup biten olaylardan yola çıkarak, olması gereken olgulara ulaşmak amaçlanmaktadır.

İslam alimleri nasihatın usul ve adabı ile ilgili olarak bazı ilkeler koymuşlardır. Onlara göre herhangi bir tepkiyle karşılaşmamak için yalnız kabul etmeye yatkın kişilere nasihatta bulunmalıdır. Bu şekilde uygun olarak yapılacak nasihatın insanlar arasında sevgi, saygı ve dostluğu geliştireceği ve kardeşlik bağlarını kuvvetlendireceği düşünülmüştür. Bu nedenle nasihat “aklın süsü” olarak nitelendirilmiştir. “Sözün iyisi az ve öz olanıdır” ve “Sözün etkili olup usandırıcı olmamalı” gibi ilkeler nasihatlarda esas alınmıştır.

Nasihatta kullanılan üslupta, yöneticinin yanlış söylenirken doğrudan yüzüne vurulmaz. Çeşitli örneklerle yöneticinin kendi yanlışını görmesi sağlanmalıdır. Hitap tarzı hünerli ve tatlı sözlerle olmalıdır. Öğüt almak istemeyen kişiye nasihat verilmemelidir. Nasihat kalabalık içinde değil, kişi yönetici ile yalnızken yapılmalıdır. Nasihatta, nasihat eden kişinin arzu ve hevesleri karışmamalıdır.

Bu yöntemi uygulamak kolay bir iş değildir. Bu nedenle nasihat vermek bilgelik, dürüstlük, doğruluk ve cesaret isteyen bir iştir. Bu kişiler Allah'tan korkmalı ve din ehli olmalıdır. Dostluklarından ve sevgilerinden şüphe edilmemelidir. Bu durum İslam

alimleri tarafından şöyle ifade edilmiştir: “Erdem bakımından önde olan ve bilgide derinleşen bilginlerin tavsiye ve öğütlerine başvurulmalıdır.”

Bununla beraber alimler, nasihatleri ile yönetici üzerinde bir yaptırım gücüne sahip değillerdir. Alim sadece nasihat etmekle sorumludur. Asıl olan görevi yöneticiye itaat etmesidir. Nasihatın amacına ulaşması tamamen yöneticinin kabulüne bağlıdır.

Siyasetnamelerde genel olarak “Bilge kişi der ki...” diye başlanır. Burada topluma mal olmuş olan bilgelik sözler ifade edilir. Çünkü bilgelik, ahlaklı oluş temeline dayanan ve doğruluğu tartışılmayan hükümler koymaktır. Bu hükümler ve yargılar toplumsal hayata ilişkin sorunlara sunulan çözümlerdir. Bunların kaynağı Tanrı ve atalar olduğundan sorgulanmadan kabul edilirler. Toplum tarafından itibar görülür. Çoğunlukla nesilden nesile aktararak değişmezler. Çünkü yapılacak en iyi işler ve söylenecek en iyi sözler geçmişte yaşayan bilgiler tarafından ortaya konulmuştur. Sonradan gelenlerin görevi, onları takip ve taklit etmeleridir.

İslam alimlerine göre nasihat farz-ı kifayedir. Peygamberimiz (sav) bir hadisinde şöyle buyurmaktadır: *“Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından biri de, yüzüne karşı nasihatte bulunması veya gıyabında onun iyiliğini istemesidir.”* Buna göre nasihat farzdır. Kişi eğer nasihatına uyulacağını tahmin ediyor ve kendisine bir zarar gelmeyeceğini düşünüyorsa bu görevi yerine getirmelidir.

Eskiden yazılan nasihatnamelerde bugünün devlet yöneticilerinin de alacağı bir çok dersler vardır. Çünkü günümüzün toplumlarındaki sorunların büyük bir kısmı halk ile yöneticiler arasındaki uyumsuzluklar ve sürtüşmelerdir. Bunların nasıl giderileceği ve çözüme kavuşturulacağı eski siyasetnamelerde anlatılmaktadır. Tarih tekerrürden ibarettir. İnsanların eskiden yaşananları, eskilerin masalları olarak değil, birer ibret vesikası olarak görmeleri ve onlardan ders çıkarmaları her bakımdan insanlık için büyük faydalar getirecektir.

Bazı Siyasetname Örnekleri

1) Büyük Selçuklu Hükümdarı Melikşah (1055-1092) emrindeki kişilerin kendisine bildirmediikleri veya gözden kaçan durumları öğrenmek için veziri Nizamülmülk'ten, bu durumları tespit edip kendisine bildirmesini istemiştir. Onun bu isteği üzerine, Nizamülmülk bilgisinin, tecrübesinin ve üstatlarından öğrendiği her şeyi toplayarak “Siyasetname” adlı kitabı hükümdara sunmuştur. Bu kitapta devletin işleyişindeki sorunlar tespit edilmiş ve hükümdara yapmasının uygun olacağı işler de tavsiye

edilmiştir. Nizamülmülk yazdığı Siyasetname için şöyle demiştir: Bu kitap hem bir öğütname ve hem hikmetler ve vecizeler hem de peygamber kıssalarıyla ve hem evliyaların menkıbeleri ile adil padişahların öyküleriyle doludur.

2) İslam hukukçusu Mâverdî (972-1058), “Nasihatü'l-müluk” adlı siyasetnamesini yazmasının nedeni olarak şunları söylemektedir: “Sultanlara, onların kendilerine ve tebaalarına olan şefkatlerinin ortaya koymak.” Mâverdî kitabında sadece kendi görüşlerine yer vermemiş, söylediği her söz için Kur'an'danki ayetlerden ve Peygamberimizin (sav) hadislerinden deliller getirmiştir. Halife-i Râşidin'in, geçmiş önderlerin, evvelki sultanların ve eski filozofların sözlerinin ve görüşlerini de dile getirmiştir.

Mâverdî, yöneticilerin kendilerine sunulan nasihatlarla imtihan edildiğini ifade etmektedir. Ona göre bazı yöneticilerin israf ettiğini, bazısının haddi aştığını, bazısının ise doğru yoldan saparak nasihatleri dinlememişlerdir. Ona göre Peygamberler toplumlar için güvenilir nasihatçılardır. Mâverdî'ye göre, “Tevhid ve itaat Allah'ın kişi üzerindeki hakkıdır. Sultanın kişi üzerindeki hakkı için sevgi ve nasihattır.”

Mâverdî, “Yönetimin Esasları” adlı kitabında, geçmiş halifelerden Ömer bin Abdülaziz, Yezid b. Velid, Ebû'l Abbas, Cafer el Mansur, Harun Reşid, Mutasım, Samanoğulları meliklerinden Nasır b. Ahmed, İshak b. Ahmed, Sasanilerden Erdeşir, Anuşirvan (Nuşiveran), Sabur gibi hükümdarların isimleri anılmış ve onların başarılı yönetimlerinden bahsedilmiştir.

3) İslam alimi ve mutasavvıf İmam Gazali (1058-1111), “Yönetim Sırları” adlı kitabında, ele aldığı konulara Kur'an ayetlerini ve hadisleri delil olarak kullanmıştır. Kur'an'ın yanı sıra Tevrat'tan da bahsedilmiştir. Aristoteles'e ait olduğu söylenen Vasiyetler adlı kitap ta anılmıştır. İskender'den, Aristoteles'ten, Sokrates'ten ve Platon'dan da alıntılar yapılmıştır. Buralarda geçen konu ile ilgili hikayeler anlatılmış ve ismi belirtilmeden “bazı büyük insanlar”, “rivayete göre”, “bazı filozoflar der ki” gibi ifadeler kullanmıştır.

Gazali, bu kitabında nasihatın önemine vurgu yapmış, hükmetmek niyetinde olan kimsenin başkalarına yapılan vaaz ve nasihatları kabul ile karşılaması, her karşılaştığı alimden kendisine öğüt vermesini istemesi gerektiğini ifade etmiştir. Gazali, nasihatın önemini ifade ederken şöyle der: “Maddi hırsı olmayan, nasihatlerinde insafı olan dürüst alimlerden öğüt alınmalıdır”

4) İslam alimi ve şair İbni Abdirrabbih (860-940), “Hükümdar ve Siyaset Kitabı” adlı eserinde, nasihat eden kişinin yönetici tarafından cezalandırılması olası olduğunu ileri

sürmüş ve buna tarihten örnekler vermiştir. Halife Velid'e nasihat eden Amr bin Utbe'nin nasihatından birkaç gün sonra öldürüldüğünü söyleyerek şunları bildirmektedir: İnsanlar Halife Velid'e karşı tavır değiştirdiklerinde Amr bin Utbe ona şöyle demiştir: “Efendimiz, seninle yakınlığımız beni konuşturur, senden çekinmem de beni susturur. Ben görüyorum ki sen benim endişe duyduğum hususlarda güven içindesin. İtaat edip susayım mı yoksa sana şefkat gösterip konuşayım mı? Senden olan her şey kabuldür. Gaybı ancak Allah bilir. Biz O'na döneceğiz.” Birkaç gün sonra öldürüldü.

İbni Abdirrabbih'e göre, “iyi bir nasihat insanı hayra götüren bir yol ve etrafı aydınlatan bir fenerdir”.

5) Şeyh Edebalı (1206-1326) Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yaşamış ve Osmanlı Devletinin kurucusu Osman Gazi'ye öğütler vermiştir. Osman Gazi Şeyh Edebalı'nın damadıdır. Bu nedenle Şeyh ona oğul diye hitap etmiştir. İslam devleti yönetimindeki bütün önemli hususları kısa ve öz sözlerle dile getirerek Osman Gazi'ye nasihatta bulunmuştur. Bu nasihatler aşağıdadır:

Ey Oğul!

Beysin, bundan sonra öfke bize, uysallık sana; Güceniklik bize, gönül almak sana! Suçlamak bize, katlanmak sana! Acizlik bize, yanılğı bize, hoş görmek sana! Geçimsizlikler, çatışmalar, anlaşmazlıklar bize, adalet sana! Kötü göz, şom ağız, haksız yorum bize, bağışlama sana!

Ey Oğul!

Bundan sonra bölmek bize, bütünlemek sana! Üşengeçlik bize, uyarmak, gayretlendirmek sana!

Ey Oğul!

Sabretmesini bil, vaktinden önce çiçek açmaz! Şunu da unutma! İnsanı yaşat ki devlet yaşasın!

Ey Oğul!

Yükün ağır, işin çetin, gücün kıl'a bağlı!

Allah Teâlâ yardımcın olsun!

H. Ebû Bekir (ra)'nın Bir Emirnamesi

Birinci Halife Hz. Ebû Bekir (573-634) tarafından Şam'a gönderilen bir ordunun komutanı olan Yezid bin Ebu Süfyan'a, Hz. Ebûbekir'in yazdığı bir Emirname ile nasihatlerde bulunmuştur. Bu nasihatların bir kısmı şöyledir:

> Yürüyüşe kalktığın zaman ne kendini ne de arkadaşlarını daraltacak derecesine varma. Cemaatine, yârânına öfkelenme. İş hususunda kendileriyle müşavere et. Adaletten ayrılma; zulmü, cevri yanına yaklaştırma; çünkü zulüm eden kavim ne felâh bulur, ne de hasmına galebe çalar.

> Şayet düşmanla karşılaşırsanız sakın ondan yüz çevirmeyiniz. Kim öyle bir günde başka bir taraftan harbe sokulmak, yahut imdad için diğer dindaşlarına katılmak gibi maksatlarla olmayarak düşmandan yüz çevirirse Allah'ın gazabına uğrar; gideceği yer ise cehennemdir, o ne kötü bir yerdir!

> Düşmanınıza galebe çalarsanız sakın çocukları, ihtiyarları, kadınları öldürmeyiniz ve yiyeceğinizden başka hayvan kesmeyiniz! Anlaşma yaparsanız ahde hıyanette bulunmayınız; barışırsanız sulhü bozmayınız.

> Yolda ibadet yerlerine kapanmış rahipler göreceksiniz ki Allah'a vakf-ı nefis ettiklerini zannederler. Böylelerini kendi hallerine bırakınız ve ibadet yerlerini yıkmayınız.

> Askerinin karşısına çıkarsan güzel güzel konuş, söze hayır ile başla ve kendilerine hayrı vaad et. Nasihat ettiğin zaman kısa kes. Zira uzun sözün bir tarafı diğer tarafını unutturur. Evvela kendini ıslâh et ki başkaları da sana karşı salâh göstere sin.

> Şayet hasmın elçileri sana gelirse ikram et. Bir de az oturt ki yanından çıkarlarken bir şey öğrenmiş olmasınlar. Etrafı gösterme, sonra zayıf noktalarını görürler ve senin ilmini elde ederler. Hem onları askerliğin en zengin olan mevkiine indir. Lâkin senden evvel askerlerle konuşmalarına meydan vermeyerek konuşmayı kendin idare et. Esrarını meydana çıkarıp da işini karıştıрма. İstişare ettiğin zaman sözü söyle ki meşveretten doğru çıksın. Re'yine müracaat ettiğin adamdan işin hakikatini saklama. Sonra mesuliyet tamamıyla nefesine döner. Geceyi arkadaşlarıyla birlikte geçirirsen yeni yeni haberler alır, birçok sırra sahip olursun. Nöbetçilerini çoğaltarak askerin arasına dağıt ve senden haberleri olmaksızın sık sık nöbetlerini teftiş et. Vazifesinden gafil yakaladığına ifrata varmamak üzere güzelce terbiye ver ve cezalandır. Gece nöbetlerini fasıla ile tertip edip ilk nöbeti sonrakinden uzun tut. Çünkü gündüze yakın olmak itibarıyla ötekinden hafiftir.

> Müstahak olanı cezalandırmaktan çekinme. Lakin sakın ceza vermede ne aşırıya kaçan ne de aceleci olma. Bununla beraber büsbütün de bırakma. Askerine karşı lakayt

kalma, bozulursun; hallerini tecessüs etme, haysiyetlerine dokunursun. Halkın esrarını eşme, görünen halleriyle yetin. Münasebetsizlerle düşüp kalkma, sadık, vefalı adamlarla hemdem ol. Düşmanla karşılaşınca metin ol, korkma ki halk da korkuya düşmesin.

> Hileden sakın, çünkü fakirliği yaklaştırır ve Tanrı yardımına mani olur. İbadet yerlerinde haps-i nefis etmiş bir takım cemaatler bulacaksınız. Onları kendi hallerine bırak.

Hız. Ali (ra)'nın Bir Emirnamesi

Dördüncü Halife Hz. Ali (599-661) , Mısır'a vali tayin ettiği Malik bin el-Haris el-Eşter'e bir emirname yazarak, İslami yönetimin nelere dikkat etmesi gerektiğini ayrıntılı olarak açıklamıştır. Bu emirname birçok nasihatlar içerdikten bir siyasetname niteliğindedir.

Hız. Ali'nin bu emirnamesi, siyaset-i İslamiyenin, yani İslam devletinin yönetimindeki esasları içermektedir. İslam dininde siyasetin iki önemli temeli vardır: Biri adil olmak, diğeri meşveret yani danışmadır. Bu iki esas dört halife döneminde uygulanmıştır.

Mısırlı âlim Abdülaziz Çâvîş (1876-1929), “İslam ve Siyaset” adlı kitabında bu husus ile ilgili olarak şöyle diyor:

“İslam hem hükümdarlığı, hem cumhuriyeti, hem erbab-ı hal ve ahdin intihâbı (hüküm ve yetki sahiplerinin seçilmesi) üzerine vuku bulacak velâyeti, hem ümmetin rızasına karîn (yakın) olan velâyet ahdi (yöneticinin kendinden sonra yerine geçecek kişiyi tayin etmesi)... hepsini kabul eder. Hükümet başındaki adam ehl-i şûrâ'nın verdiği karara itaat mecburiyetindedir, katiyen muhalefet edemez. İşte siyaset-i İslamiyenin esası bundan ibarettir.”

Hız. Ali'nin emirnamesi, Abdülaziz Çâvîş'in “İslam ve Siyaset” adlı kitabında yayınlanmıştır. Çâvîş kitabında bu emirnamede, Hazreti Ali'nin Mısır'a vali tayin ettiği el-Eşter'e neler emrettiğini şöyle özetlemektedir:

1) Ona, Allah'a dayanmayı, Allah'a itaat etmeyi ve kitabında emrettiği farzlara ve sünnetlere tabi olmayı emreder. O farzlar ve sünnetler ki hiç kimse onlara tabii olmadıkça saadet yüzü görmez ve onları tanıdıkça da hüsrana uğramaz.

2) Ona eliyle, kalbiyle, diliyle Cenab-ı Hakk'a yardımda bulunmayı emreder. Çünkü Allah zü'l Celâl kendisine yardım edene nusret (yardım), kendisini ağırlayana izzet (yücelik) vermeyi tekellüf (kefil olma) buyuruyor.

3) Ona, şehvetlere saldırdıkça nefsini kırmasını, serkeşlik ettikçe dizginleri çekmesini emreder. Zira nefis alabildiğine fenalığı emreder, meğer ki Cenab-ı Hakk, merhametiyle insanı korumuş olsun.

Hazreti Ali'nin el-Eşter'e yaptığı bazı nasihatleri aşağıda kendi ifadesi ile yazıyoruz.

> Şimdi bilmiş ol, ey Mâlik, ben seni öyle memleketlere gönderiyorum ki birçok hükümetler senden evvel oralarda adalet sürdü, zulüm etti. Sen vaktiyle nasıl senden evvelki valilerin icraatını gözden geçiriyordun; halk da şimdi öylece senin icraatını gözetecek. O zaman senin onlar hakkında söylediklerini halk da şimdi senin hakkında söyleyecek. Kimlerin salih olduğu ancak Allah'ın kendi kullarının lisanından söylediği sözlerle anlatılır. Onun için biriktireceğin en sevimli azık iyiliğe yakın amellerin olsun.

> Halk için kalbinde muhabbet, merhamet duyguları, lütuf meyilleri besle. Sakın biçarelerin başına kendilerini yutmayı ganimet bilen yırtıcı bir canavar kesilme! Çünkü bunlar iki sınıftır: ya dinde kardeşin, ya hilkatte bir eşin. Evet, kendilerinden zelle (kayma) sadır olabilir. Kendilerine bir takım arızalar gelebilir. Hata ile, yahut bilerek işledikleri kabahatlerden dolayı ellerinden tutup yola getirmek pek mümkündür.

> Sakın hiçbir affından dolayı asla pişman olma; sakın hiçbir ceza için de katiyen sevinme, bertaraf etmek imkanını buldukça hiçbir bâdireye atılma. Bir de sakın; “Ben kudret-i kamile sahibiyim, emrederim, itaat ederler” deme. Çünkü bu, kalbi fesada vermek, dini zaafa uğratmak, felakete yaklaşımdır.

> Nefsin hakkında, sana hususiyeti olanlar hakkında, halkın arasında kendilerine meyil besledikleri hakkında Allah'a ve Allah'ın kullarına karşı adaletten katiyen ayrılma. Şayet böyle yapmazsan zulmetmiş olursun. Halbuki Allah'ın kullarına zulmedenin kullar tarafından davacısı Allah'tır. Allah da birinin hasmı oldu mu, o kimsenin tutunabileceği bütün deliller bâtıdır.

> İşlerin içinden öylesini ihtiyar etmelisin ki hak hususunda en orta hallisi, adalet itibarıyla en şâmil olsun; sonra halkın rızasını en ziyade câmi bulunsun. Zira halka ait hoşnutsuzluk şahısların rızasını hükümsüz bırakır; şahısların gazabı ise halkın rızası içinde kaynar gider.

> İnsanların öyle ayıpları vardır ki örtülmesi herkesten fazla valiye düşer. Binaenaleyh bu ayıpların sana gizli kalanlarını sakın eşme. Senin vazifen bildiklerini ıslahtan ibarettir. Bilmediklerine gelince, onların hakkındaki hükmü Allah verir. Evet, sen halkın ayıbını gücün yettiği kadar ört ki Allah da senin halktan gizli kalmasını istediğin şeylerini örtsün.

> İnsanlar hakkındaki bütün kin ukdelerini çöz; seni intikama doğru sürükleyecek iplerin hepsini kes. Sence açıklık kesbetmeyen şeylerin hepsi hakkında anlamamış görün, şunu bunu koğuculuk edenin sözüne sakın çarçabuk inanma. Çünkü koğuculuk yapan ne kadar saf görünürse görünsün yine hilekârdır.

> Sana müşavir olacakların en kötüsü senden evvel, kötü kimselere hemdem olan, onların suçlarına iştirak eden kimselerdir. Böyleleri katiyen senin mahremi olmamalı. Çünkü onlar cânilerin yardımcısı ve zalimlerin yârânıdır.

> Bir de sadık ve dinin emirlerine uyan adamları kendine mahrem ittihaz et. Seni alkışlamamalarına, yapmadığın bir takım işleri sana isnad ile keyfini getirmemelerine müsait bulun. Zira alkışın çoğu insanı azamete sevk eder, gurura yaklaştırır.

> Bilmiş ol ki, valinin halkına hüsn-i zannını davet eden şey; kendilerine iyilikte bulunması, yüklerini hafifletmesidir. Hüsn-i zan edersen uzun uzun yorgunluklardan kurtulursun. Sonra hüsn-i zannına en ziyade lââyık olan adam, senin hakkındaki tecrübeleri iyi çıkanıdır; sû-i zannına en lââyık olanı da hakkındaki tecrübeleri fena çıkanıdır.

> Bu ümmetin ileri gelenleri tarafından işlenerek herkesin ülfet ve halkın güzelce tatbik ettiği bir sünnet-i sâlihayı sakın kaldırayım deme. Ve bu eski sünnetlerin herhangi birine aykırı gelecek yeni bir sünneti ihdasa da asla yanaşma. Çünkü ecir o sünnet-i sâlihayı vaz'edenin, vebal de, kaldırıldığından dolayı senindir.

> Askerler, Allah'ın izniyle halkın kaleleri, valilerin şerefi, dinin izzeti, âsâyişin vasıtalarıdır. Halk ancak bunların sayesinde ayakta durabilir. Bununla beraber askerin intizamı da Allah'ın kendilerine ayırdığı haraç ile kaaimdir ki, düşmanlarına karşı onunla cihad edebilirler; işlerini yoluna koyabilmek için ona güvenirler ve bütün ihtiyaçlarını temin etmek üzere arkalarında o bulunur.

> Hepsinin bekâsı için de ticaret ve sanayi erbâbının varlığı şart. Zira gelirlerin sebeplerini, ticaretgâhları ve başkalarının meydana getiremeyeceği sanat eserlerini bunlar temin edecek.

> Sonra askerlerinin başına öyle birini geçir ki Allah'a ve Resulüne ve imamına karşı sence hepsinden daha muhlis bulunsun; kalbi hepsinden temiz olsun ve akli başında olmak itibariyle hepsine üstün olsun; gazab zamanında ağır davransın; mazereti sükun ile dinlesin; zayıflara acısın; kuvvetlilerden uzak dursun; öyle kabalık ile kalkıp acz ile oturan takımdan olmasın.

> Valiler için memlekette adaletin kaim olmasından, bir de halkın kendisine karşı muhabbet göstermesinden büyük teselli sebebi yoktur. Zira yürekler sâlim olmadıkça muhabbet izhar etmez. Sonra askerin senin hakkındaki ihlâsı ancak beylerinden memnun olmalarıyla ve onlara yüz vermeyip bir an evvel başlarından çekilmelerini istememeleri ile kaimdir.

> Altından kalkamadığın olayları, kestirip atamadığın işleri Allah'a ve Resulüne gönder. Zira Cenab-ı Hak irşadını dilediği bir kavme ,*“Ey iman edenler, Allah'a itaat edin, Peygambere ve içindeki Ülü'l-Emre itaat edin; şayet bir şey de anlaşılmazsanız onu Allah'a ve Peygambere gönderin”* (Nisa, 4/59) buyuruyor. Allah'a göndermek demek kitabındaki hükümlere sarılmak demektir. Resûl'e göndermek demek, onu toplayan, tefrikaya meydan vermeyen sünnetine uymak demektir.

> İnsanlar arasında hüküm için öyle bir adam seç ki sence halkın en değerlisi bulunsun; işten sıkılmasın; dava edenlere sinirlenerek inada kalkışmasın; hatasında ısrar etmesin; hakkı gördüğü gibi, döneceği yerde dili tutulup kalmasın; hiçbir zaman tamah ettiği menfaat kaybolacak endişesine düşmesin; meseleyi temeline kadar anlamadıkça kendinde aniden hasıl olan kanaati kafi görmesin.

> İş başına getirdiğin insanlara dikkat et. Kendilerini iş başına öyle getir. Yoksa tarafgirlik, hodgâmlık hissi ile kimseye vazife tevdi etme. Çünkü bu iki sebep haksızlık ve ihanete sebep olur. Bir de bu iş için salâh ile mâruf ailelerden yetişmiş tecrübe ehli, hayâ sahibi, İslam'a hizmette ilerlemiş adamlar araştı. Zira bunlar ahlâkı en dürüst, namusu, şerefi en sağlam, açgözlülüğün cazibesine en az kapılır, işlerin sonucunu en doğru gören insanlardır.

> Ticaret ve sanat erbabı gibi bir kısmı oturduğu yerde çalışır, bir kısmı şuraya buraya mal götürür, bir kısmı da elinin emeği ile geçinir, cümlesi hakkında iyi muamele et ve başkaları tarafından da o suretle muamele edilmesine dair vasiyette bulun. Çünkü bunlar memleket için hayırların sebebi ve menfaat vesilesidirler.

> Hele alt tabakadaki her türlü çareden mahrum fukara ve bir çaresizler ile felaketzedeler, kötürümler hakkında Allah'tan korkmalı, hem çok korkmalısın. Bu tabakada hâlini söyleyen de var söyleyemeyen de var. Allah'ın bunlara ait olmak üzere hıfzını sana tercih ettiği hakkı koru. Oradakilere devlet hazinesinden bir hisse, başka yerlerde bulunanlara da her memleketin Müslüman fakirlerine ait olan gelirinden birer hisse ayır. Çünkü en uzaktakilerinin de en yakındakiler gibi hakları mevcut. Cümlesinin hakkını gözetmek ise sana emanet edilmiş bir vazifedir.

> İhtiyaç sahipleri için, sırf kendileriyle meşgul olacağın bir zaman ve mekan ayır. Ve hepsi ile beraber otur da seni yaratan Allah'ın rızasını celbedecek bir tevazu göster. Sonra askerini, yardımcılarını, muhafızlarını, zabıta memurlarını yanlarında bulundur ki söylemek isteyen çekinmeden derdini dökebilsin. Ben aleyhi's-sâlatü ve's-selâm Efendimizden birkaç yerde işittim: *"İçindeki zayıfın hakkı serbestçe kuvvetlisinden alınamayan bir ümmet hiçbir zaman kuvvetlenemez"* buyurmuştu.

> Müminlere merhametli ol. Bundan sonra, sakın halkından uzun müddetle saklı durma. Çünkü valilerin halktan saklanması bir nevi sıkıntı olduktan başka memleketin işlerine vukuflarını azaltır. Bunların perde arkasında oturmaları perdenin dışında dönen işler hakkında bilgi sahibi olmalarına mani olur.

> Şayet halkta senin zulmettiğini zannı hasıl olmuşsa kendilerine özrünü bildirerek zanlarını değiştir. Çünkü bununla hem nefsini kırmış, hem halkına rıfk ile muamele etmiş, hem de kendini mazur göstermiş olursun ki onları hak üzerinde daim kılmaktan ibaret bulunan maksadını o sayede elde edebilirsin.

> Düşmanın tarafından sana teklif olunan sulh Allah'ın rızasına muvafık ise katiyen reddetme, zira sulhta, askerine istirahat, sana endişeden rahat, memleketin için de selamet var. Lâkin sulhtan sonra düşmanından sakın, hem çok sakın. Öyle ya! Belki seni gafil avlamak için sana yaklaşmak istemiştir. O sebepten ihtiyata sarıl, bu hususta hüsn-i zanna kapılma.

> Şayet düşmanla aranızda bir mukavele akdettin ise, yahut ona karşı bir taahhüdün varsa, mukaveleye riayette bulun, ahidini yerine getir. Verdiğin sözü muhafaza için icabederse hayatını bile feda et.

> Kandan ve ona haksız yere dökmekten son derece sakın. Çünkü haksız yere kan dökmek gibi felaketi kendine çeken, bunun kadar mesuliyeti büyük, bunun kadar nimetin zevâlini, devletin izmihlâlini hak eden bir şey yoktur.

> Bir de sakın kendini beğenme, sakın nefsini sana hoş gelen cihetlerine güvenme, sakın yüzüne karşı medholunmayı isteme. Zira iyilerin ne kadar iyiliği varsa, hepsini mahv için şeytanın elindeki fırsatların en sağlamı budur.

> Hiddetine, gazabına, eline, diline hakim ol; ve bunların hepsinden masun kalabilmek için bâdirelerden geri durup şiddetini tehir et ki öfken geçsin de ihtiyarına mâlik olasın.

> Şimdi üzerine vâcib olan, senden evvelkileri ileriye götüren adil bir hükmü yahut doğru bir mesleğini, yahut aleyhi's-salatü ve's-selâm Efendimizden gelmiş bir haberi, yahut Kitabu'llah'ta gelen bir farzı hatırlamaktır. Tâ ki o gibi meselelerde bizden

gördüğün hareket tarzına uyasın ve şu emirnâmemde bildirdiğim ve ileride nefsinin hevasına kapılmanı mazur göstermemekliğin için elimde sana karşı sağlam bir hüccet bildiğim ahkâmı tatbika çalışasın. Artık Cenab-ı Hakk'ın ferahlık ve bolluğundan ve bütün talepleri içine alan azamet-i kudretinden dilerim ki O'nun rızasını kazanmak ve kullar arasında güzel bir övgüye ve memleket için hayırlı eserleri bırakmak için gücümüzün yettiği kadar çalışmaya seni de beni de muvaffak etsin; hakkımızdaki nimetini tamamlasın, keremini artırarak sana da bana da saadette, şehâdetle can vermek müyesser eylesin.

Bizim niyazımız Allah'adır. Selâm Allah'ın Resûlü'nün üzerine olsun.

Yorum ve Eleştirileriniz için: oryanmh@gmail.com

[Ana Sayfa](#) [Yorumlar](#)

